

ŠVIESA

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS, 1958

TURINYS

Mūsų suvažiavimo nutarimų vykdymas 50

Amerikos lietuvis — žymus dailininkas. R. B. 51

Atsiminimai apie Juozą šukį. Val. Pumpėnaitis ... 52

Paskyrimas. Eil. Vacys Reimeris 53

Pirmosios mano dienos Amerikoje. Rojus Mizara 54

Nuvainikuotieji. Eil. Vyt. Rudokas 58

Dulkė. Eil. Jonas šernas 58

Ašarai. Eil. Vacys Reimeris 58

Mokykla ir jaunimas 59

Astronomas prof. Paulius Slavėnas 60

Kuo gi ištikrųjų buvo Volteras. J. Stašiškis 61

Lietuvai. Eil. Gražina Mizaraitė 64

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

No. 4. Spalis-lapkritis-gruodis (October-November-December), 1958

XXIV

Mūsų suvažiavimo nutarimų vykdymas

Liepos pradžioje Pittsburghe įvykęs mūsų Lietuvių Literatūros Draugijos suvažiavimas padarė svarbių nutarimų. Netenka abejoti, jog su jais Draugijos nariai jau yra gerokai susipažinę. Jie tilpo "Šviesoje". Bet ar visur stengiamasi tuos nutarimus praveisti gyveniman, juos įvykdinti? Labai abejotina. Pranešimai iš kuopų ir apskričių to dar nebyloja.

Šis mūsų suvažiavimas buvo svarbus. Daugeliu požiūrių tai buvo istorinis suvažiavimas. Jis įvyko ant rytojaus po didžiulės mūsų pergalės prieš reakciją, kuri kėsinosi LLD pirma pakrikštyti subversyve organizacija, o paskui ją sunaikinti. Antra, suvažiavimas praėjo ženkle didelio ryžto tęsti mūsų garbingos organizacijos kovingas tradicijas. Net ir tie, kurie į suvažiavimą pribuvo su mintimi jau ruoštis prie Draugijos veiklos siaurinio, sugrįžo namo isitikinę, jog mūsų dienos toli gražu dar nesuskaitytos, jog mūsų vaidmuo dar toli gražu nebaigtas. Suvažiavimas į ateitį pažiūrėjo optimistiškai.

Suvažiavimas nutarė nesigailėti pastangų sugražinimui į Draugiją tų lietuvių, kurie ar taj reakcijos pabūgę, ar dėl kurios kitos priežasties yra iš Draugijos pasitraukę. Jų yra daug visur, visose kolonijose. Ką tuo klausimu daro kuopos ir veikėjai?

Suvažiavimas taip pat numatė "dar nemažai galimybės LLD stiprinimui naujais nariais." Suvažiavimo rezoliucijoje pabrėžta, kad "nemažai yra lietuvių, kurių vieta turėtų būti šios kultūrinės organizacijos eilė-

se." Bet juos reikia laimėti, gauti į mūsų Draugiją. Taj irgi pirmoje vietoje yra kuopų ir veikėjų darbas ir atsakomybė.

Suvažiavimas nutarė ir įpareigojo Centro Komitetą "susirūpinti paruošimu ir išleidimu pažangiosios Amerikos lietuvių visuomenės istorijos". Tai bene svarbiausias suvažiavimo nutarimas, ir, tenka pasakyti, sunkiausias praveisti gyveniman. Viena, kad mūsų literatūrinės jėgos nėra tvirtos. Mūsų plunksnos darbuotojai užsivertę darbais ir atsakomybėmis prie laikraščių. Antra, suvažiavimas numatė naujo pobūdžio istoriją — ne tokią istoriją, kuri apimtų tiktai įvairių pažangiečių sąjudžių ir įstaigų centrų veiklą iš viršaus, bet taip pat veiklą "apačiose", tai yra, miestuose ir miesteliuose, kur tik kada nors gyveno ir veikė lietuviai. Bet tokios medžiagos surinkimas ir sukuopimas yra milžiniškas darbas, ypač atsižvelgiant į tai, kad daugybė kadaise buvusių veiklių pažangiečių jau yra išsibraukę iš gyvųjų tarpo. Daugelyje kolonijų, kuriose kadaise pažangusis lietuvių judėjimas gražiausiai klestėjo, nūnai nebesiranda nė vieno veikėjo

Bet ar tai reiškia, kad nieko nebegalima padaryti? To nereiškia. Taip suprato ir suvažiavimas, įpareigodamas Centro Komitetą tokią istoriją paruošti ir išleisti. Viskas, ko reikia, taj visų kuopų ir veikėjų įsitraukimo talkon. Deja, kol kas, gal tik kokioje pusėje tuzino kolonijų tuo reikalu jau rimtai su-

(Tąsa 63-čiam pusl.)

AMERIKOS LIETUVIS---ŽYMUS DAILININKAS

R. B.

Pasaulinėje parodoje, Briuselyje, Amerikos paviljone, yra iškabinta tapybos kūrinių paroda. Joje atstovaujama 17 vadovaujančių Amerikos dailininkų. Buvo ir tebėra diskutuojama Amerikos meno žurnaluose ir kritikų tarpe, ar ta grupė tikrai yra rinktinė, ar paroda tikrai atstovauja geriausia

ADOLFAS REINHARDTAS

Amerikos meną. Nurodoma, kad ši paroda, kuri tapo surinkta vyriausiai New Yorko Moderniškojo Meno muziejaus pastangomis, atstovauja tikrai vieną Amerikos tapybos sparną: abstraktizmą, ir tai dargi kraštuti-

nį. Realistinis menas beveik ignoruotas. Tokie dailininkai, kaip Evergood, Ben Shahn, Rockwell Kent ir kiti, kurie reiškia socialines tendencijas, neįjungti į parodą.

Su ta kritika prieš parodos rengėjus galima sutikti, bet faktas lieka faktas, kad ta parinkta grupė vis vien atstovauja gyvą tendenciją dabartiniame Amerikos mene ir visi į ją įeiną dailininkai gali būti skaitomi svarbiais.

Mums lietuviams ypatingai idomu, kad į tą grupę įeina ir Amerikos lietuvis Ad. Reinhardt,— dar ypač dėl to, kad jis yra sūnus Reinhardtų, kurie ilgai dalyvavo pažangiajame lietuvių judėjime ir buvo pažangiosios lietuvių spaudos rėmėjai.

Ad Reinhardt (Adolfas Reinhardtas) gimė 1913-ais metais New Yorke, Queens apskrityje, imigrantų lietuvių Olgos ir Prano Reinhardtų šeimoje (pavardė vokiškai skambanti, nes Reinhardtai paėjo iš Vokietijos pasienio. Jie kalbėjo ir vokiškai, bet save skaitė lietuviais, ir buvo pilnai sutapę su Amerikos lietuvių judėjimu.)

Ad Reinhardt lankė vidurines mokyklas Ridgewoode, Elmhurste, o nuo 1931 iki 1935 — Columbia kolegiją, kur specializavosi tapyboje.

Baigęs kolegiją jis jau buvo meniniai subrandęs dailininkas, kurio vardas jau buvo pradėjęs garsėti. Tai buvo didelės ekonominės krizės laikai ir dailininkai vargo, skurdo. Rooseveltto administracija buvo suorganizavusi specialų dailės skyrių prie WPA (viešų darbų), kuriame dailininkai buvo atlyginami, kad ir labai menkai, už kūrybą, kuri buvo dalinama muziejams, įstaigoms, pastatams ir t.t.

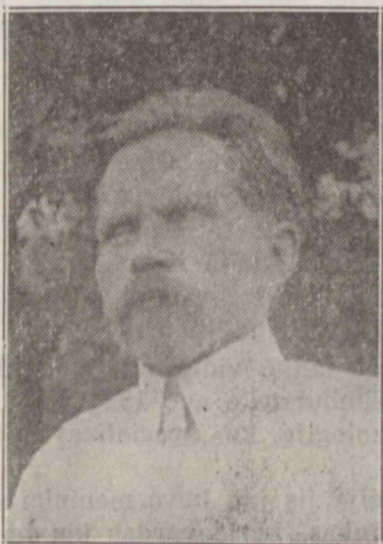
Kaip dauguma jaunų Amerikos dailininkų tuo laikotarpiu, taip ir Ad Reinhardt buvo radikalių nusistatymų. Jis tada dalyvavo ir kaip meno kritikas pažangiojoje spaudoje, kaip tai laikraštyje PM.

1939-1940 metais Reinhardtas darbavosi
(Tąsa 64-am pusl.)

ATSIMINIMAI APIE JUOŽĄ ŠUKĮ

VAL. PUMPĖNAITIS

Tai buvo 1914 metai. Dar nespėjus apsidairyti ir apsipažinti su garsiausiu New Yorku, tik prieš kelis mėnesius po išlipimo iš Holandijos naujutėlio garlaivio "Roterdamo", prasidėjo Pirmasai visapasaulinis karas. Tada, tame Amerikos kapitalizmo metropolyje, siautėjo didelis nedarbas. Desėtkai tūkstančių vyrų, sustyrusių, apšepusių, ilgais plaukais apželdintais, lyg tyčia, kad priduoti baisesnę išvaizdą, veidais, daugiausia "garsiojoje" Bowery apylinkėje susirikiavusieji po du į eilę, stovyniavo šaligatvėse per desėtkus kvartalus, laukdami puodelio kavos ir šmotelio duonos.

JUOZAS ŠUKYS

Besišvaistant po miestą (ieškant darbo) Manhattane, Harleme, Bronxe, Brooklyne, taikėsi susidurti su lietuviais. Neatmenu kokiu taj būdu gavau lapelį (plakatėlį), kuriame buvo pranešama, kad bus prakalbos, rengiamos socialistų (LSS 52 kp.). Žadėjo būti du kalbėtojai: J. Šukys ir (antrojo pravardės neatsimenu). Vietos, kur prakalbos atsibuvo, taip pat neatsimenu. Sulaukę prakalbų garsinto vakaro, su P. M. (su juomi krūvoje gyvenome) nuvykome į salę.

Svetainėlė ne visai mažikė, galėjo įtalpinti apie pusantro šimto žmonių. Bet tą vaka-

rą susirinkusiųjų buvo ne daugiau 50 ypatų. Neilgai reikėjo laukti. Atsirado žmogus prie stalelio, pastatyto prieš sėdinčiuosius. Tai buvo vakaro pirmininkas. Jis paaiškino prakalbų tikslą — protestui prieš pradėtąjį kapitalistų karą, ir perstatė vieną kalbėtoją. (Kadangi to kito kalbėtojo pravardės neatsimenu, nei kaip atrodė, tai tik apie Šukį ir rašau.)

Buvo pastatytas J. Šukys iš Brooklyno. Man jis atrodė ypatingas, skirtingesnis nuo kitų, žmogus, todėl aš jį labai aiškiai įsimijau. Vidutinio ūgio, su geltona barzduke nuo smakro žemyn, gražiai pakirpta—nu-smailinta, mėlynomis akimis ir šviesiais geltonais ne visai trumpai apkirptais plaukais, amžiaus galėjo būti apie 40 metų, vilkėjo jis tamsų kostiumą.

Šukys savo kalboje pasmerkė masinio darbo žmonių žudymo karą — dėlei kapitalistų pelnų, dėlei gamtos resursų užgrobimo nuo kitų šalių, dėlei darbininkų klasės didesnio išnaudojimo ir pavergimo ir, ahelnai, dėlei mažųjų tautų pavergimo.

Šukio nuoširdi kalba buvo itikinanti, susirinkusieji karštai plojo delnais. Šukio kalba, jo laikysena ir išvaizda man patiko. Maniau sau, tas žmogus yra nuoširdus, teisingas ir tikrai įsitikinęs socialistas. O vėliau, įėjus su Šukiu į artimą pažintį ir dalyvaujant plateliau veikime, pilnai persitikrinau, kad mano pirmas tose prakalbose Šukio pamatymas ir jo kalbos girdėjimas pilnai pasitvirtino. Aš teisingai, be apsirikimo, jį išvelgiau; jis tokiuo buvo, kaip aš maniau.

Tuomet tose prakalbose prie LSS 52 kuopos prisirašė keli nauji nariai (na, ir mudu su P. M.). Buvo užrašyta keliems LSS organas "Kova", parduota keletas brošiūrėlių. Mudu su P. M., grįždami iš prakalbų į namus, buvome pasitenkinę, kad tapome, taip sakant, oficialiai socialistais.

Vėliau tekdavo nuvykti Brooklynan, tai į "Laisvę", kuri iš syk buvo ant Roebing gatvės, o paskiau ant Grand gatvės, ir kai kada į ten surengtas prakalbas ir koncer-

tus (tuomet tokie parengimai nebuvo re-tenybė), kur su Juozu Šukiu taikėsi tankiau matytis, kalbėtis. O kada Juozas su Bene-sevičiute susituokė, tai ir gyventi viename bute teko.

Šukys man tankiai pasakodavo apie vieną didžio entuziazmo ir neišsemiamos energijos daktarą, tai J. J. Kaškiaučių. Šukys sakydavo: o, tai smarkuolis tas Kaškiaučius, puiku, kad mes jį turime! Matydavau su barzdele Dr. J. J. Kaškiaučiaus atvaizdėlį, apgarsinimėli "Laisvėje", jo ofiso antrašą su pažymėjimu, kuriomis valandomis ligo-niai priimami. Vistikėjau si kada nors su tuo energingu daktaru matytis. Na, ir teko su juo susipažinti — būti pas jį ofise—namuose sveikatos patikrinimo reikalais. Tai labai nuoširdus ir draugiškas daktaras. Labai džiugu buvo su juo susipažinti ir labai ačiū jam už jo labai brangius patarimus. Aš visuomet Dr. Kaškiaučių prisimenu ir jo raštus skaitau, ir kitus raginu skaityti.

Šukys taipgi prisimindavo apie Seną Vinčą. Sykį jis juokaudamas maž daug sakė taip: buvo konferencija Philadelphijoje (rodos, socialistų), na, ir į tą sambūrį apsi-jovijo Senas Vincas, viena koja jo apauta batu, o kita — nagine (ar klumpe, nepamenu, kaip šukys sakė). Na, ir mudu juokėmės. O visi, kurie pažinojo šukį, žino, kaip jis gardžiai mėgdavo nusijuokti-nusikvatoti. Nepa-žinojau Seno Vinco, bet žinojau, ką jis kalba—rašo.

Prieš išvažiuosiant Šukiui į tarybinę Baltarusiją, jis pervažiavo kelis miestus su prakalbomis, o aš išėjęs kelių mėnesių "valdiškus kursus", buvau paleistas "atostogoms" ir susitikome Čikagoje, nakvojome viename bute, ilgai kalbėjome ir išsiskyrėme išsibu-čiuodami labai draugiškai—šiltai. Teko su Juozu ir jo žmona per kelis metus susirašinėti, kuomet jie gyveno Minske. Jis ten dirbo prie valdžios namo kaipo dailydė; jam buvo pavesta aprūpinti—įrengti rakandais tuos namus. Jis man rašė, kad važinėjo į rakandų įmonę (rodos, į Gomelį), kur tuos rakandus užsakė—parinko. Tai buvę puikiausi rakandai, rinktinio ažuolo. Atostogoms-poilsui jis buvo išvykęs į Kaukazą ir

iš ten man rašė, kokie puikūs poilsio namai, parkai ir sanatorijos, itaisytos tarybinės valdžios darbininkams.

Ilgai su Šukiu susirašinėjau, o vėliau, dėl-lei susidėjusių tam tikrų aplinkybių, ne nuo manęs priklausančių, tas susirašinėjimas tarpe mūs nutrūko. Dabar žinome, kad tą garbingą nenuilstantį senelį nužudė hitleriniai bestijos.

Paskyrimas

Mano mylimas, artimas drauge,
Mes, atrodo, seniai jau pažįstami,
Vienu laikmečiu gimę ir auge,
Vieną dainą dainavę jaunystėje.

Mūs karta atkeliavo pasaulin
Griaudžiant, verdant epochų grumtynėm
Ir lyg vėliavai užtekant saulei
Pakrašty mūsų žemės rytiniam.

Mano tikras, ryžtingas bičiuli,
Daug nubėgo vandens mūsų Nemunu,
Kol, kaip laimę, tą saulę didžiulę
Mes pajutome savo gyvenime.

Ji pas mus neatėjo savaime,
Jos nelaukėm, rankas susidėję,—
Teko ją parsikviest kraujo kaina,
Apginkluotiem galingų idėjų.

Mano geras, šaunus bendraamžis,—
Mes praėjome nepaprastą kelią.
Būtų gera lyg bronzoj įamžint
Eilėse jo bent mažą dalelę.

Tau, kurs savo kartos neapyvlei
Pirmose gretose tarp pavojų,
Tau — kautynių narsuoliui, didvyriui —
Tau, brangus mano drauge, dainuoju.

Tau, kurs stovi ir šiandien pirmuoju
Ant didžiųjų statybų pastolių,
Tau — darbų atkaklių spartuoliui,
Tau aš dainą nuoširdžią dainuoju.

Vacys Reimeris

Pirmosios mano dienos Amerikoje

ROJUS MIZARA

I

Prieš 45 metus pasiekiau nedidelį Našvės (Nashua, N. H.) miestą, abiemis pusėmis išsidėsčiusį pagal gražiąją Merrimack upę. Tuomet jame buvo apie 30,000 gyventojų. Tautinių grupių atžvilgiu, čia gyveno daug kanadiškių, francūzų, nemaža lenkų, lietuvių, graikų; gyveno airių ir rusų, bet pastarųjų nedaug. Didesniosios tautinės grupės palaikė savo savišalpos draugijas, taigi parapijas ir bažnyčias.

Našvė tuomet buvo žinoma kaip tekstilės pramonės miestas. Lietuvių darbininkų dauguma dirbo tekstilės fabrikuose: daug jų dar tik mokėsi darbo, kiti, "seni amerikoniai", jau skaitėsi ekspertais — verpėjais bei audėjais.

Buvo čia asbesto fabrikas, nežinau kodėl vadinamas "cementine"; buvo du avalynės fabrikai, na, ir kai kurių kitokių mažesnių dirbtuvių.

Aš atvykau pas savo brolių Bernasių, kurie gyveno įnamiu ("burdingierium") pas mūsų pusbrolių Tamą Mizarą (jau seniai mirusį). Tamas su žmona ir penkiais vaikais nuomavo keturių kambarių butą po num. **29 High St.** (niekad to numerio nepamiršiu!) antrajame aukšte. Tai buvo jau senokas pabuvęs medinis namelis be elektros šviesos, be gazo ir, žinoma, be apšildymo, be vonios.

Man atvykus, gyvenome mes ten keturi vyrai "burdingieriai" ir dvi merginos. Viso, vadinas, 13 žmonių. Ona Tamienė gamino mums valgi ir skalbė baltinius. Kaip mes ten galėjome sutilpti ir būti pavalgydinti, neatsimenu, tik žinau, kad prie stalo sėsdavome pamainomis.

Tamas — "senas amerikonas", buvo išgyvenęs Našvėje apie 15 metų. Jis dirbo tekstilės fabriko tame skyriuje, kur visuomet buvo karšta. Ir jis grįždavo iš darbo, atmenu, labai išvargęs, pailsęs. Bet Tamas pakartodamas man sakydavo:

— Niekur nevažiuok iš Našvės. Kai tik gausi koki nors darbą, laikykis, neriesk nosies prieš bosą. Vietoje stovėdamas ir akmuo apželia. Žiūrėk, kaip aš gyvenu!..

Skaidu man buvo klausyti gerojo Tamo pamokų, matant, kokią sunkią gyvenimo našą jis pats velka! Bet atsakydavau:

— Gerai, Tamai, tavo patarimų klausysiu!..

Vos įkėlęs koją į Našvę, pajutau, kad mano puoselėtos svajonės svajonėmis ir tepasiliko.

Nuo to laiko, kai pradėjau skaityti knygas ir laikraščius, mane buvo užpuolęs smalsumas, kaip žmonės knygas ir laikraščius padaro? Žinojau, jog reikia būti "mokytam", kad galėtum "drukavoti", kad galėtum "drukarnioje" dirbti, bet kiek žmogus turėtų būti "mokytas", man niekas niekad nebuvo paaiškinęs. Paaugęs, pora kartų vykau į Vilnių, ėjau į lietuviškų laikraščių — "Lietuvos žinių", "Vilties", savaitraščio "Aušros" — leidyklas, prašant, kad duotų man progos mokytis spaustuvės darbo, bet nieko gero iš to neišėjo. Tuomet būčiau sutikęs metų metus spaustuvėje dirbti be jokios algos, jei tik kas būtų man pasiūlęs.

Kai 1911 metais South Bostone pradėjo eiti "Laisvė", kurios vienas iš sumanytojų ir pirmųjų leidėjų buvo ir mano brolis Mykolas, didžiai nudžiugau. Jeigu Mykolas dirba "prie laikraščio", galvojau, tai anksčiau ar vėliau jis ir man ten vietą parūpins. Bet pirmiau reikėjo pasiekti Ameriką. Vykdamas į JAV, neišleidau tos minties iš galvos: Mykolas sudarys sąlygas man mokytis spaustuvninko amato!..

Pasiekęs Našvę, sužinojau, jog Mykolas, nedaug teturėjęs santaupų, jas sudėjęs į laikraštį, dabar neseniai iš "Laisvės" pasitraukė ir apsigyveno Worcesteryje. Vadinas, viltis man gauti darbą "Laisvės" spaustuvėje subliuško. Nusivylimas didelis, bet jį

slėpia, niekam neprasitardamas nė žodeliu.

Tuomet Amerikoje siautėjo krizė, nedarbas. Našvėje, tiesa, kai kurie fabrikai dirbo dviemis pamainomis, bet kiti, ypatingai avalynės, tedirbo tik po dvi, po tris dienas per savaitę. Algos buvo menkutės. Darbininkai buvo neorganizuoti — unijizmas jiems buvo nežinomas. Bosai elgėsi su darbininkais kaip su vergais. Bedarbių buvo daug; naujai atvykusiems imigrantams susirasti darbo buvo tiesiog kančia.

Kur gauti darbą? Eiti prie fabrikų vartų, laukti, kol bosas pamos, man sakė kai kurie, neverta nė bandyti, kadangi nė žodžio nemoku angliškai. Kaip gyventi? Kas duos maisto? Vos atvykus, brolis, nusivedęs į rūbų krautuvę, nupirko eilutę, nupirko pusbačius ir būtinai reikalingus baltinius. Atvykau be cento kišenėje, broliui įsiskolinau. Vykti kur nors į kitą miestą darbo ieškoti nebuvo prasmės (pagaliau, neturėjau kelionei ir lėšų), nes laikraščiuose skaičiau, jog kitur nedarbas dar didesnis kaip Našvėje. Nerimas, liūdesis, visokios baisios mintys užgulė mane.

Vieną dieną grįžęs iš "cementinės" šeiminkės brolis Andrius Večkys tarė:

— Šiaip taip įprašiau to žalčio, boso, kad jis tau duotų darbą, kuri dirbo kitas darbininkas, šiomis dienomis miręs. Jei nori, pirmadienio vakarą eik su manim. Pasakyčiau: dirbsi sunkiai, dirbsi naktimis — po 12 valandų per penkis naktis. Alga — 11 dolerių savaitėje. Darbas toks, kad jam nereikia jokio mokslo, reikia tik sveikatos, tik gero pasiraivymo.

Fabrikas buvo nedidelis. Stovėjo jis vakarinėje miesto dalyje palei geležinkelį. Padirbdavo ten kaž kokias asbestines lėtas-lenteles, gal namams dengti, gal kam kitam, niekad to nesužinojau. Dirbti buvo sunku: per vienuoliką ir pusę valandos reikėjo stovint ant kojų, nuolat lankstytis ir kilnoti kaž kokias sunkokas geležines "lėtas", aplaistytas chemikalais, lyg lajumi. Reikėjo mūvėti pirštines, bet ir pro jas tie chemikalai prasiskverbdavo, ir žmogus jautė, kad rankas imdavo lyg skaudėti, lyg kas nors labai blogo su jomis darosi.

Dirbau visomis jėgomis ir vis rūpinausi, kad tik nepaleistų iš darbo, kad galėčiau

šiek tiek prasigyventi. Blogino padėti tai, kad fabrike nuolat buvo debesys dulkių, kurias tekdavo, nori nenori, įkvėpuoti, pro kurias toliau stovinčio žmogaus beveik nebuvo galima matyti.

Į fabriką nueiti imdavo tarp 20-30 minučių, tiek pat sugrįžti. Grįžęs iš darbo žmogus jautiesi labai pavargęs, užkandi, virsti lovon ir nei nepajunti, kai jau laikas keltis ir vėl eiti į fabriką.

Ką nors kilnesnio galvoti nebuvo laiko. Džiaugiausi, jei galėdavau pavartyti vieną kitą laikraštį. Dėl to nekantriai laukdavau savaitgalio: turėdavau dvi dienas ir dvi naktis laisvas.

II

Tuomet į mūsų butą ateidavo trys laikraščiai: "Kova", "Laisvė" ir "Keleivis". Bernasius priklausė T. M. Draugijai, tai turėjo tos draugijos išleistų knygų — Vinco Kudirkos raštus ir kt. Buvo viena kita ir socialistinė knygukštė. Taigi mano sąlygomis buvo ko paskaityti. Savaitgaliais nuodugniau susipažinau su V. Kudirka, jo gyvenimu ir raštais, kurių Lietuvoje nebuvau nė matęs.

Buvo rudens metas. Našvėje sekmadieniais jokių viešų pasilinksminimų nebuvo galima turėti: uždaryta kinas, teatrai ir kt. viešos įstaigos. Kai kurį sekmadienį susitelkdavome keli jauni vyrai į būrelį ir eidavome į mišką. Praleisdavome ten ištisą dieną vaikščiodami, juokaudami — man tai buvo viena maloniausių pramogų. Gal niekur miškas nėra toks gražus, kaip Naujoje Anglijoje: medžių lapai, vieni geltoni, kiti raudoni, tretį dar žali, sudarydavo tokį mielą vaizdą, kokio joks dailininkas negalėtų atvaizduoti drobėje.

Našvėje buvo du teatrai, į kuriuos kas savaitę atvykdavo iš New Yorko arba iš Bostono aktorių trupės su naujais veikalais. Mano pusbrolis Vincas buvo didelis teatrų mėgėjas-lankytojas. Beveik kiekvieną šeštadienio vakarą mudu abudu eidavome į teatrą. Kalbos nemokant, sunku man būdavo pilnai suprasti iš aktorių veiksmų veikalų turinį. Vincas bandydavo man aiškinti, versti, deja, jis pats taipgi nedaug tuomet anglų kalbos temokėjo. Vis vien mano gyvenime tai buvo kaž kas naujo, didelio!

Vieną sekmadienio rytą brolis sako:
— Šiandien mūsų kambaryje įvyks vietos Lietuvių Socialistų Sąjungos kuopelės susirinkimas. Jei nori, gali jame dalyvauti, nors ir ne narys.

Pirmą kartą savo gyvenime buvau lietuvių darbininkų politinės organizacijos narių mitinge. Kuopelė buvo maža. Ją sudarė, rodosi, tik septyni asmenys. Jei neklystu, Bernasius buvo kuopelės pirmininkas, Karolis Barauskas (jau miręs) — sekretorius, Antanas Tiekorius (vėliau grįžo į Lietuvą) — išdininkas. Kiti nariai buvo, rodosi, B. Poltanavičius, A. Večkys, Zavadskas ir dar vienas, kurio pavardės neatmenu.

Susirinkusieji diskutavo, kaip praplatinti Našvėje daugiau LSS organo "Kovos" egzempliorių, kaip įtraukti daugiau lietuvių darbininkų į socialistinį judėjimą. Išvada: reikia surengti prakalbas, kviešti J. B. Smelstorių kalbėtoju; daryti visa, kad juo daugiau darbininkų atvyktų į mitingą.

Nutarė ir kitą dalyką: bandyti suorganizuoti spektaklį, susimokant kokį nors kad ir nedidelį scenos veikalą. Nors kuopelės nariu nebuvau, į šį darbą jie siūlė ir man įsitraukti. Mielai sutikau.

Į prakalbas susirinko apie pora šimtų lietuvių darbininkų, jaunų vyrų ir moterų. Buvo kupina salė žmonių. Jie suėjo išgirsti Smelstoriaus kalbos.

Apie Smelstorių buvau girdėjęs dar Lietuvoje gyvendamas. Skaičiau jo išverstą į lietuvių kalbą Henriko Sinkevičiaus romaną "Kryžiuočiai". Knygą išleido, rodosi, Mahanojaus "Saulė", taigi ir kalba buvo silpna, o pati knyga buvo pavadinta "Križiokaj", bet tai nieko! Buvau skaitęs ir Smelstoriaus eilėraščių, kurių jis anuo metu išspausdino nemaža.

Ir štai, sėdėdamas svetainėje, džiaugiausi, kad galiu tą žmogų asmeniškai matyti ir klausyti jo kalbos!

J. B. Smelstorius — mažyčio ūgio, fiziškai silpnutis žmogus, plonu, lyg prikimusiui balsu. Rusva, ilgoka barzda, ilgi, nusvirę ant kaklo galvos plaukai darė jį panašų į kaž kokį pranašą. Jo kalbos turinys: kapitalizmo kritika, jo pasmerkimas.

Atsivežęs būdingesnių iš kapitalistinių laikraščių iškarpu, jis, anot jo paties, pačių kapitalistų žodžiais mušė jų santvarką.

Ir jis energingai teigė, jog kapitalizmo žlugimas yra neišvengiamas. Socializmas užims jo vietą. Socialistai, sakė jis, kurie šiandien yra valdančiosios klasės puolami, neigiami, atsistos naujos visuomenės priešakin. Jis ragino klausytojus nedelsiant stoti į LSS, skaityti socialistinę literatūrą, būti marksistais. Toks daug maž buvo jo kalbos turinys.

Spektaklio suorganizuoti nepajėgėme — neatsimenu, dėl kurių priežasčių. Atsimenu, kaip vieną kitą sekmadienio popietį susidavome mes nemažas būrys tartis dėl kokio nors scenos veikaliuko pastatymo. Tardavomės, diskutuodavome, bet viskas buvo palikta "ant toliau". Keletą kartų susirinkusieji prašydavo mane ką nors pasakyti arba kai ką paskaityti. Pora kartų skaičiau jiems tilpusių spaudoje feljetonų. Girdėjau, kai kurie sakė: "Jis — smarkus gri-norius!"

III

Keletą savaitių padirbus asbesto fabrike, bosas pranešė, jog naktinę pamainą sulauko ir visus naktimis dirbusius darbininkus paleidžia iš darbo.

Man ir vėl teko eiti nuo fabriko į fabriką daro ieškoti. Prašiau kiekvieno pažįstamo, kad padėtų man darbą gauti ten, kur jie dirba. Visi žadėjo ir gerai žinau, jog bandė, bet viskas be pasekmių.

Kai kada anksti rytą man pavykdavo su kitais darbininkais prasiskverbti pro fabriko vartus ir įlysti į fabriką. Buvo sakyta: kai tu įeisi į fabriko vidų ir ten akis į akį susitiksi su bosu, ir jei bus kas tave užtaria, kas moka gražiai boso paprašyti, tai jis gali sušvelnėti ir iš pasigailėjimo priimti tave į darbą. Deja, ir toks būdas nieko gero nedavė.

Darėsi tiesiog baisu, kadangi "santau-pos" ir vėl pasibaigė, o valgomyjų daiktų sankrovoje jau buvau nemažai savininkui įsiskolinęs.

Vieną dieną buvo pranešta, kad tekstilės fabrikas ims darban naujų darbininkų. Prie fabriko durų susirinko keletas šimtų bedarbių. Kiekvienas stengėsi stovėti juo arčiau ofiso laiptų, kad samdytojas, stovėdamas ant jų, galėtų greičiau pamatyti ir "pamoti". Man neteko laimės dasigrūsti

prie laiptų, arčiau samdytojo; stovėjau minios viduryje.

Pasirodė viduramžis, išskustu rausvu veidu neaukštas vyras. Minia virto bežade: niekas nė žodelio! Kiekvienas tik stebi, tik varsto akimis ant laiptų stovintį samdytoją, išdidų, mandrą. O jis šaltais žvilgsniais svėrė mus, nebylius, bet trokštančius būti vertais, kad pamotų. Samdytojas pamojo vienam lenkui, arčiau stovinčiam. Ir vėl vedžioja po mus savo šalta, it ledinę žiūrą.

Staiga jo akys sustoja ties manim! Nenoriu tikėti, kad jos mane mato, kad aš būčiau jo domės vertas! Jis moja: "Come on, you!" Nedrįstu nieko daryti, vis manau, kad jis tai sako šalia manęs stovinčiajam. Bet samdytojas ir vėl, tik rūsčiau, kartoja tą patį mane stebėdamas. Taip, pasijutau, kad aš esu vienas laimingųjų. Minia prasiskiria, o aš smarkiai bėgu, lipu laipteliais į raštinę.

Iš viso jis tą dieną pasamdė keturis darbininkus, o kitiems isakė skirstytis, ateiti tada, kai spaudoje bus paskelbta, kad vėl samdys.

Mane pristatė prie mašinos risti audeklo ritinius. Darbas nebuvo painus ir fiziškai sunkus, tik reikėjo smarkiai suktis. Iš karto nevyko taip, kaip kitiems, greta manęs dirbantiesiems. Bosas tai žinojo ir iš pradžių man sakė:

— Dabar gausi po šešis dolerius savaitėje, o kai pramoksi, algą pakelsime.

Greta manęs dirbusi lenkė gyrėsi, kad ji gaunanti devynis dolerius savaitėje, bet tą darbą jau dirbanti per ketverius metus.

Neilgai ir ten man teko "šilti kojas". Užsakymams sumažėjus, samdytojas sumažino mūsų departamente darbininkų skaičių. Kadangi aš buvau vėliau priimtas į darbą, tai mane ir keletą kitų paleido.

Geras žmogus Bliekaitis buvo atidaręs valgomųjų produktų krautuvę. Gal dėl gailėsčio man ar gal dėl to, kad tikėjosi, jog aš pritrauksiu daugiau kostumerių, jis pakvietė mane pas jį dirbti — būti pardavėju. Dvi savaites išstovėjau jo krautuvėlėje, biznis nepagerėjo. Pirkėjų buvo mažai ir tie patys pirkdavo bargan. Nelaukęs, kol jis mane paleis, palikau jį, nes mačiau kaip viskas veda žmogų į bankrūtą.

Mudu su broliu buvome nuvykę į South

Bostoną. Pirmiausia, aišku, užėjome į "Laisvės" spaustuve. Administratorius Neviackas pradėjo bėdavoti pirmiau negu aš išdrįsau prašyti, kad priimtų mane į spaustuve mokytis zecerio amato.

— Padėtis, — sakė jis, — labai bloga. Dažnai negauname algų, nedarbas, skaitytojai nebegali užsimokėti prenumeratų. Neuzilgo kelsimės į Brooklyną, ten gal būtų geriau; ten daugiau gyvena lietuvių.

Sustojome "Keleivio" raštinėje. Mano nuostabai, ten radau R. Židžiūną (vėliau poetas: Merkinės Vaidyla, Aurė Žvaigas), su kuriuo prieš apie porą mėnesių kartu atvykome į Ameriką. Jis ten visai neseniai buvo gavęs šiokią tokią tarnybėlę. Man gi darbo gauti "Keleivyje" buvo neįmanoma.

Grižtame atgal į Našvę. Aš nusiminęs, susikrimtęs, nors visaip bandau tai nuo brolio slėpti.

Vėl ieškau darbo, vėl tie patys keliai ir keleliai, ta pati rūpestis.

Bernasius sako:

— Mano bosas mėgsta stikleli. Aš bandysiu jam gerai pafundyti, kad tau duotų bet kokį darbą šiūšapėje (avalynėje).

Jo bosas — švedų kilmės žmogus — pasakė:

— Gerai, tegu eina pas mus mokytis, bet uždirbs labai mažai.

Rodosi trimi vinutėmis prikaldavau prie kurpalių batų padukus. Neatsimenu, kaip tą mano "profesiją" vadindavo. Darbas buvo akordinis. Pirmąją savaitę uždirbau tris dolerius, vėliau po daugiau. Graikai, kurie šalia manęs tokį pat darbą dirbo per metų eilę, uždirbdavo po dešimt dolerių.

Vieną gražų vakarą grįžęs iš darbo radau iš South Bostono laišką. Tai buvo Jurgio Gegužio, "Keleivio" administratoriaus ir savininko laiškas, kuris skambėjo:

"... Girdėjau, kad tamsta turite noro mokytis zecerio amato. 'Keleivio' spaustuvei toks žmogus dabar kaip tik ir reikalingas. Jei sutinkate, tuojau atvažiuokite. Dėl algos ir darbo sąlygų susitarkysime..."

Važiuoti Bostonan ar nevažiuoti, jokių abejonių pas mane tuomet nebuvo. Baigęs dirbti fabrike savaitę, kad galėčiau pasiimti "algą", pasakiau bosui, jog pas jį darbą "kvitinu".

(Tęsinys 63-čiam pusl.)

Nuvainikuotieji

Seniai išdūmė už Atlanto,
Palikę sostus praeity,
Jų prakilnybės prezidentai,
Karaliai, princai ir kiti.

Mielai jie grįžtų savo sostan,
Jei būtų naujas "Drang nach Osten..."

Aukšti ministeriai be vietų
Parduoda Marse hektarus... —
Kitaip tvarkytis jie galėtų,
Atgavę prarastus dvarus:

Užimtų kuo riebesnį postą
Po kryžiaus žygio "Drang nach Osten..."

Išsidanginę generolai
Vėl šveičia ordinus senus,
Ir mūsų pusėn bent iš tolo
Pažvelgia jie pro žiūronus...

Velėnom jų pulkus užklostēm
Po iškilmingo "Drang nach Osten..."

Ten fabrikantų daug nuskurdo,
Kai baigės aukso valiuta, —
Iš ko sukrausi dukrai turtą,
Jei fabrikuos tvarka ne ta...

Jie žilą barzdą švelniai glosto:
"Reikėtų žygio "Drang nach Osten..."

Prikyrę budeliai sadistai
Didžiuojas pragaro menu:
"Tik nepamirškite mūsų, mister, —
Supilsim kalnus pelenų..."

Tereiktų jiems tik vieno mosto,
Ir jie važiuoja "Drang nach Osten..."

Matyt, sunki karalių duona,
Kai nēr karūnos ant galvos... —
Užtenka sapalio, ponai,
Negrįšit rojun atgalios!

Nuleiskit jūs pakeltą tostą
Už kryžiaus žygį "Drang nach Osten..."

Iškris iš rankų karo deglas,
Ir amžiams žus baisi hidra. —
Kol gyvas žemėje Heraklas,
Tautų padangę bus žydra!

Nebeatgausit sostų, postų, —
Pamirškite kelią "Drang nach Osten..."

Vyt. Rudokas

Dulkė

I saulę ilgas ilgas kelias —
Pavargs sparnai, paluš...
Ir kur veržies,
Maža dulkele,
Jei skirta tau
Gulėt ant kelio
Ir būti mindomai
Kasdien?

O kiek karštos
Ugnies jaunystėj!
Nurimti negaliu.
Taip noris lėkti,
Grumtis, skristi
Su vėtromis kartu.

Esu tiktai maža dulkelė
Gyvenimo kely,
Vingiuoja ilgas ilgas kelias
I saulę spindančią toli.

Jonas Šernas

Siaulių žemės ūkio vid. mokykla, III k.

Ašarai

O ašara, tu žemės palydove,
Tyra, gaili, skaidri, sūri, karšta, —
Tu pricangy akių žmonėms kas dieną stovi
Kaip kibirkštis, įskelti paruošta.

Tu akyse ir motinos, ir vaiko —
Ir metai niekad tau nudžiūt neduos,
Nes mūsų žemėj visko pasitaiko —
Saulėtos laimės ir juodos skriaudos.

Veržies iš meilės, sielvarto ir pykčio,
Su džiaugsmo spinduliu ar liūdesiu didžiu,
žėri krietolū, kai gyvybė krykščia,
Krenti rasom prieš mirtį vakarykščią,
švieti, kai liejas juokas iš širdžių,
Ir dar — ko slėpt? — būni, kaip aš girdžiu
Pralieta kartais melagingai, tyčia —
Be sielos gėlos, be širdies kančių.

Bet jau tada tu pasislėpk sutviskus,
Nubėk su upės drumzlinu srove.
žinok, tavy mums permatoma viskas,
Ir nieko nēr tyresnio už tave.

Vacys Reimeris

Mokykla ir jaunimas

Kaip žinia, tiek Lietuvoje, tiek visoje Tarybų Sąjungoje pravedamos plačios naujos mokyklų reformos. Ateityje daugiau domės bus krepiama į paruošimą jaunuolių kasdieniniam, praktiškam gyvenimui, kad jie, baigę vidurinę mokyklą, jau turėtų nemaža supratimo apie įvairius darbus ir atsakomybes, arba, kaip išsireiškia Lietuvos švietimo ministras M. Gedvilas, kad "priartinti mokyklą prie gyvenimo." Tarybų Sąjungoje jau yra sukuopta labai daug patyrimo. Laikas iš to patyrimo padaryti atitinkamas išvadas. Taip, matyt, dabar ir daroma.

Pavyzdžiui, pasak Gedvilos, Lietuvos vidurinėse mokyklose bus dėstoma namų ruošos, gyvulininkystės, daržininkystės, žemės ūkio mechanizavimo, siuvimo, tekstilės, šaltkalvystės, metalo tekinimo ir tt. klausimai ir problemos. Tegu mokiniai tuos darbus supranta, apčiuopia jų reikšmę ir svarbą kasdieniniame gyvenime.

Ar tai bloga? Tai puiku. Tai didelės žingsnis pirmyn. Nėra juk svarbesnio reikalo, kaip paruošimas jauno žmogaus gyvenimui.

Bet tokios reformos, kaip atrodo, nepatinka Lietuvos priešams. Jie ir čia mato "suokalbį". Chicagos kunigų "Draugas" (spalio 6 d.) net savotiškai tų reformų prasmę interpretuoja (išaiškina). Jis, pavyzdžiui, rašo: "Naujosios reformos tikslas čia aiškiai išryškėja: sudaryti tokias sąlygas, kad baigę vidurines mokyklas jaunuoliai tiesiai patektų į dirbtuves, o ne į universitetus". Vadinasi, universitetai pasidaro nebereikalingi! Betgi tokio beprotiško tikslo niekur nėra paskelbęs nei Gedvilas, nei kuris kitas Tarybų Lietuvos pareigūnas.

Universitetai bus pilni, dar gal net pilnesni. Naujosios reformos tikslas, kaip mums atrodo, nėra tas, kad sulaukyti Lietuvos jaunimą nuo aukštųjų mokyklų. Viena, susipažinimas su minėtais fiziniais darbais bei amatais ir užsiėmimais nepakenks jaunuoliui studijuoti universitete, akademijoje, arba konservatorijoje. Priešingai, ji

padarys protingesniu, nes jis mokės suprasti ir įvertinti darbą, pareigas, užduotis ir atsakomybę tų, kurie darbuojasi dirbtuvėse, kolūkiuose, įmonėse, laivuose, prie kelių ir geležinkelių, etc.

Antra, nežiūrint pačių geriausių sąlygų, kol kas, tie įvairūs fiziniai darbai yra reikalingi ir dar, kaip atrodo, ilgai, ilgai pasiliks reikalingais. Tuo būdu kas nors turės juos atlikti. Trečia, ne visi jaunuoliai yra pašaukti bei tinkami aukštajam mokslui — tapti inžinieriais, mokytojais, muzikais, rašytojais, artistais, dailininkais ir tt. Paimkime Ameriką. Kiek gi čia vidurinę mokyklą baigusių jaunų žmonių pasiekia universitetus, o nepatenka į dirbtuves ir įmones? Tik maža dalis, tik tai didelė mažuma. Jeigu taip, tai ar bloga būtų, jeigu šitie jauni žmonės būtų vidurinėse mokyklose paruošiami įvairiems užsiėmimams? Nebūtų bloga. Tai būtų geriausia jiems paslauga. Jeigu tam tarnautų mūsų mokyklos, tai ar reikia abejoti, jog daug, daug mažiau mūsų jaunuolių, baigusių mokyklą, taptų valkatomis, chuliganais, kriminalistais, išdykėliais. Kaip tik tuo keliu ir čia reikėtų eiti kovoje prieš taip skandališkai besiplėtojančią mūsų jaunime kriminalizmą.

Deja, kol kas, tik vienas kitas įžymesnis mūsų amerikinės švietimo sistemos vadovas prabyla apie šį trūkumą. Mūsų mokykloms neskiriamas uždavinys paruošti jaunimą kasdieniniam, praktiškam gyvenimui. Jauni žmonės, išėję iš mokyklos, didelėje daugumoje, neturi mažiausio supratimo apie gyvenimo problemas. Jie subloškiami į gyvenimo audras be jokio paruošimo su jomis grumtis. Dar blogiau: mūsų mokykloje jaunam žmogui įkvepiamas darbai pažeminiamas. Jam duodama suprasti, kad jis gali, baigęs mokyklą, gyventi "gudrumu" ir "apsukrumu".

Todėl, mums atrodo, Lietuvoje vykdomos mokyklų reformos reiškia dar vieną žingsnį pirmyn linkui išauklėjimo geresnių, fiziniai ir protiniai sveikesnių žmonių, naudingesnių sau ir savo tautai.

ASTRONOMAS PROF. PAULIUS SLAVĖNAS

Nenorėdami trukdyti profesoriui darbo astronomijos observatorijoje, pasibeldėme į jo butą Kęstučio gatvėje. Nors ir pagyvenęs, bet nuolat kupinas energijos ir švelnus prof. Slavėnas mielai išklausė prašymo pasidalinti mintimis apie savo, kaip vadina, „dangišką“ darbą, kuriam yra paskyręs visą savo gyvenimą.

— Ką gi! — paragino prof. Slavėnas, — klauskite, kas „Tėvynės balso“ skaitytojams yra įdomu, mielai papasakosiu.

— **Prašom, profesoriau, nors trumpai papasakoti svetur išsiblaškiusiems lietuviams apie savo mokslinę veiklą praeityje.**

— Mano mokslinio darbo kelias nėra labai sudėtingas. Aukštojoje mokykloje pradėjau dirbti nuo 1924 metų, dar studentaudamas Kaune, astronomijos laboranto pareigose. Nuo to laiko su kai kuriomis pertraukomis, — dėl komandiruočių ar dėl karo, — dirbu iki šiol. Savarankiškesnę veiklą pradėjau 1932 metais JAV, kur turėjau progos pasitobulinti astronomijos mokslu, Yale universitete. Tais laikais buvau linkęs užsiimti moksliniu tyrimu, bet, kaip žinia, astronomijai reikalingi techniški įrengimai, o Kaune tam sąlygos buvo gana skurdžios: universitetas turėjo vos nedidutę observatoriją vienoje senos Kauno tvirtovės grandyje „Pirmojoje baterijoje“. Tad daugiausia teko užsiimti astronomijos ir matematikos dalykų dėstymu.

Dėstant šiuos mokslus, tais laikais oficialioji auditorija irgi buvo mažoka. Kai kuriais metais atskiruose kursuose beliko vos keli žmonės, studentų matematikų ir fizikų skaičius katastrofiškai mažėjo, nors nuolat buvo kalbama apie grėsiantį Lietuvai inteligentų perteklių. Užtat platesnioji visuomenė ir lietuvių liaudis gyvai domėjosi astronomija, mielai skaitė mokslo populiarizacijos straipsnius, noriai klausėsi viešų paskaitų. Tatai teikė man didelę moralinę pasipirtį: nesijaučiau nereikalingu su savo „nepraktišku“ dangiškuoju mokslu.

Karo metu į aukštosios mokyklos darbą grįžau 1944 metais. Vos Tarybinei Armijai išvadavus Vilnių, čia buvau paskirtas Astro-

nomijos katedros vedėju. Be to, netrukus gavau Matematikos katedros vedėjo pareigas Kaune. Po kiek laiko prisidėjo darbui Vilniaus Pedagoginiame institute ir Lietuvos Mokslų akademijoje. Palyginus su kitų sričių darbuotojais, pradžioje mano sąlygos nebuvo lengvos, nes karo banga išblaškė beveik visus Vilniaus astronomus ir visus Kauno matematikus. Kaip atrodė Vilniaus observatorijoje, galima spręsti iš to, kad jos rajone gynėsi vokiečių kariuomenės dalinys. Laimei, gana turtinga Observatorijos biblioteka liko sveika — nesudegė. Visa kita reikėjo pradėti iš naujo.

— **Įdomu, ką profesorius šiuo metu veikiate?**

— Pagrindinis mano darbas siejasi su Vilniaus Valstybinio universiteto astronomine observatorija, kurioje darbuojasi taip pat ir Lietuvos TSR Mokslų Akademijos bendradarbių grupė. Be to, prie observatorijos veikia Dirbtinių žemės palydovų optinio stebėjimo stotis. Observatorijos darbuotojai tiria kintamąsias žvaigždes, kometas, seka dirbtinių žemės palydovų skriejimą ir kt.

Tenka taip pat dalyvauti įvairių mokslo specialistų paruošime ir šiaip mokomajame darbe, tiek aukštojoje mokykloje, tiek ir už jos ribų, pavyzdžiui, Lietuvos TSR Politinių ir mokslinių žinių skleidimo draugijoje, kurioje esu pirmininko pavaduotojas.

Turiu pasakyti ir tai, kad paskutiniu metų darbo sritis gerokai išsiplėtė. Mokslinio tyrimo įstaigos Lietuvoje dabar gauna tokius aparatus, apie kuriuos anksčiau vargiai galėjome svajoti.

— **Be abejo, profesoriau, kaip ir visi mokslo žmonės, turite ir ateityje užsibrėžtus planus.**

— Su planais yra ta bėda, kad jie be paliovos auga, viršija žmogaus laiko ir jėgų biudžetą, ir tuomet juos tenka siaurinti, paliekant tik pačias būtinausias pozicijas. Šiuo metu man rūpi Vilniaus astronominė observatorija, jos tolesnis papildymas kvalifikuotu personalu, jos tolesnis praturtinimas gerais mokslo įrankiais.

“T. B.”

Kuo gi iš tikrųjų buvo Volteras

J. STAŠIŠKIS

Enciklopedijose Volteras vadinamas išymiausiu XVIII amžiaus francūzų švietėju, rašytoju ir filosofu. Bet tai dar toli gražu pilnai neapibūdina šio ypatingo ir pernelyg originalaus asmens.

Tiesa, jis pirmiausia buvo rašytojas, bet nuostabiai plačios skalės: ir poetas, ir dramaturgas-tragikas, ir romantistas, ir kritikas, ir istorikas, ir epikas, ir filosofas. Anot jo paties, jam visi žanrai buvo geri, išskyrus nuobodžiuosius. O rašė jis tikrai nuobodžiai.

Kaip rašytojas Volteras buvo tikras francūzas savo stiliaus grynumu, grakštumu ir loginiu aiškumu, kaip filosofas — humanistas, nuoširdžiai gerbiąs sąžinės laisvę ir nepajudinamai tikis žmonijos pažanga.

Voltero jaunystė

Gimė Volteras 1694 m. Paryžiuje. Jo tikrasis vardas—Fransua Mary Aruė (Volteras— literatūrinis pseudonimas). Jo tėvas buvo pasiturintis buržua. Mokydamasis aristokratinėje šv. Liudviko vardo jėzuitų mokykloje, Volteras pajuto klasinę luomų nelygę: didikų vaikai gyveno atskiruose ištaingiuose kambariuose, turėjo savo tarnus ir iš aukšto žiūrėjo į Volterą, kuris gyveno bendruose miegamuosiuose.

Kadangi mokykla nieko daugiau nedavė, kaip "tik lotynų kalbą ir kvailybes", Volteras ėmė pats daug skaityti. Susipažino su rimta laisvamaniška literatūra, su pažangaus francūzų mąstytojo Pjero Beilio raštais; šis rašytojas padarė nemažą įtaką Voltero pasaulėžiūros formavimuisi.

Pirmas tvirtas išstojimas

1717 m. Volteras už laisvamaniškus eilėraščius buvo uždarytas Bastilijos kalėjime. Po kurio laiko jis antrą kartą pakliuvo į Bastiliją ir buvo ištremtas iš Francūzijos. Trejus metus išgyveno Londone, o sugrįžęs į Francūziją, paskelbė savo "Filosofinius laiškus", demaskuojančius Francūzijos feodali-

nę santvarką, religinį fanatizmą ir obskurantizmą. Ši knyga, Paryžiaus parlamento sprendimu, buvo viešai sudeginta, o Volterui teko bėgti į Olandiją. Netrukus jis įsikūrė Lotaringijoje pas markizę diu Šatlė, kur gyveno apie 14 metų. Čia Volteras parašė daug vertingų kūrinių: tragedijas "Alzira", "Mahometas", "Merola", užbaigė "Orleano mergelę"; čia pasirodė jo filosofiniai veikalai: "Traktatas apie metafiziką", "Niutono filosofijos pagrindai" ir kt.

Mirus markizei diu Šatlė, Volteras, jau seniai kviečiamas Prūsų karaliaus Fridricho II, vyksta pas šį suktą monarchą, kuris, dėdamasis apšvietos mėgėju, siekė užmaskuoti savo politikos agresyvumą ir policinį Prūsijos režimą. Iš pradžių Volteras manė, kad karalius-filosofas, koku jis tada laikė Fridrichą II, panaudodamas savo galią ir sekdamas Voltero patarimais, įgyvendins socialines reformas visos vokiečių tautos gerovei. Bet greit Volteras įsitikino, kad jo viltys, dedamos į Fridrichą II, yra tuščios. 1752 m. jis apleido Prūsiją ir netrukus paskelbė "Memuarus", kuriuose aštriai išjuokė kazarminį Prūsijos režimą.

Neišsemiamas energijos šaltinis

Kurį laiką pasibastęs po Vokietiją, Volteras nutarė susirasti tokį kampelį, kur galėtų ramiai ir, palyginti, nepriklausomai nuo pasaulietinių ir dvasinių valdžių gyventi. 1755 m. jis išigijo Šveicarijoje, netoli Prancūzijos sienos, Fernėj dvarelį, ir čia pragyveno likusį savo amžių beveik iki pat mirties (1778 m.). Volteras tuo metu buvo jau labai išgarsėjęs. Pas jį į Fernėj be paliovos traukė svečiai iš visos Europos. Čia buvo įrengtas teatras, kuris statė Voltero pjeses. Kartu su įžymiausiais Europos aktoriais vaidindavo ir pats autorius. Fernej buvo pasidaręs savotišku kultūros židiniu.

Volteras, nors jau žilas senukas, buvo nepaprastai guvus ir energingas. Šiuo savo gyvenimo laikotarpiu jis parašė filosofines

apysakas "Kandidas", "Atviraširdis", "Žmogus su keturiasdešimt eku", tragedijas "Kinų našlaitis", "Tankredas", garsųjį "Filosofinį žodyną" ir daugelį kitų veikalų. Palaikė dar anksčiau užmegstus ryšius su "Enciklopedijos" redaktorais, bendradarbiavo joje. Atidžiai sekė, kas dėjosi Prancūzijoje, ir gyvai reaguodavo į kiekvieną svarbesnį jos dvasinio bei kultūrinio gyvenimo faktą.

Volteras tapo labai populiarus. Kai gyvenimo pabaigoje jam buvo leista grįžti į Paryžių, pakeliui visur jį sutikdavo ir sveikindavo minios žmonių.

Gyvendamas Fernej dvare, Volteras išgarsėjo kai kovotojas prieš religinius prieštarus. Volterianizmas tapo netikėjimo ir religijos neigimo sinonimu.

Voltero pažiūroje prieštaramai

Nepaisant visos savo aistringos neapykantos religiniam fanatizmui, Volteras nebuvo ateistas. Tą patį galima pasakyti apie jo politines pažiūras: jis griežtai kritikavo absoliutizmą, bet kartu buvo "apšviestojo absoliutizmo" šalininkas.

Šie Voltero prieštaramai suprantami: Volteras — buržuazijos ideologas, todėl ir laikėsi visų pagrindinių buržuazinės ideologijos principų. Savo aštria bažnyčios ir feodalinės santvarkos kritika jis ideologiškai paruošė buržuazinę francūzų revoliuciją, ir pats liko ištikimas stambiosios buržuazijos atstovas. Socialinę nelygybę jis laikė taip pat natūraliu ir būtinu dalyku. Jeigu jis kovojo už baudžiatvarkos panaikinimą, tai tik dėl to, kad valstiečio asmenyje gynė privatų savininką.

Humanistas ligi kaulo smegenų, Volteras giliai neapkentė prievartos, fanatizmo, tamsumo, ir todėl energingai kovojo prieš kiekvieną žmonių laisvės ir pažangos priešą. Kaip buržuazijos ideologas jis pripažino praktinę religijos "naudą": jo supratimu, dievas esąs reikalingas kaip prastuomenės kamanos, kaip visuomeninio gyvenimo tvarkos laidas. Jeigu visuomenę sudarytų vien tik filosofai-ateistai, išsilavinę ir protingi žmonės, tai tada, pasak Voltero, religija būtų nereikalinga. Bet kadangi visuomenę sudaro visokie žmonės kartu su "prasta"

liaudimi, tai tokia visuomenė negalinti apsieiti be religijos. Iš čia žinomasis Voltero pasakymas: "Jeigu dievo nebūtų, reikėtų jį pramanyti". K. Marksas todėl ir rašė, kad Volteras tekste skelbia netikėjimą, o išnašose gina religiją.

Prieš religinį fanatizmą

Pripažindamas šią klasinę-buržuazinę pažiūrą į religiją, Volteras kartu matė visa tai, kas konkrečiose religinėse konfesijose aiškiai prieštaraus jo karštai ginamai žmogiškojo asmens laisvei ir žmogaus protui: įvairias religines nesąmones, religinį fanatizmą ir ypač nepažabotą dvasininkų savivalę, jų hegemoniją, tikinčiųjų mulkinimą. Kadangi iš visų europinių religijų katalikybė yra kaip tik ta religija, kurioje dvasininkų valdžia yra labiausiai išbujojusi, tai Volteras ypatingai neapkentė katalikybės arba, teisingiau, katalikų bažnyčios, kurią jis laikė didžiausiu žmogaus sąžinės prievartautoju ir svarbiausiu apšvietos priešu ir kurios adresu metė žinomą savo šūkį: "Écrasez l'infame! — Sutraiškyskite biaurybę!"

Tuo būdu Voltero kova prieš religiją iš esmės buvo jo antiklerikalizmas, ryškiausias Voltero pasaulėžiūros bruožas.

Reikia pripažinti, kad religija ir ypač katalikų bažnyčia dar niekada nebuvo turėjusi tokio negailestingo, nepermaldaujamo ir sąmojingo priešo, koks buvo Volteras. Kritikuodamas bibliją ir evangelijas, Volteras nuolat pabrėždavo tas rėkte rėkiančias nesąmones, kurių gausu pasakojimuose apie stebūklus, apie Levos sutvėrimą iš Adomo šonkaulio, apie žaltį — gundytoją, Nojaus laivą ir t.t. Visa tai Volteras laikė juokingais ir kvailais plepalais.

Kruvina prievartos istorija

Volteras irodinėjo, kad krikščionybės istorija — tai kruvina prievartos ir nusikaltimų prieš žmoniją istorija. "Esu tikras, — rašė jis, — kad nuo to laiko, kai mirė šventosios mergelės sūnus, nebuvo, tur būt, tos dienos, kad kas nors nebūtų buvęs nužudytas jo vardu."

Ypač giliai neapkentė Volteras inkvizicijos ir inkvizitorių, laikydamas juos didžiau-

siais kraugeriais ir fanatikais, aršiausiais laisvosios minties priešais. Volteras rašė: "Persekiojimo dvasia yra žmonijos priešas. Ji atvedė į inkvizicijos įsteigimą, lygiai kaip smulki vagystė atveda į plėšikavimą. Vargis atima iš jūsų tik pinigus, o inkvizitorius taikosi išplėsti jums viską, net jūsų mintis. Jis rausiasi jūsų sieloje, stengdamasis surasti ten ką nors tokio, kas leistų sudeginti jūsų kūną".

Volteras vienodai neapkentė tiek jėzuitų, tiek ir "protestantiškųjų jėzuitų" — jansenistų. "Būtų ne pro šalį, — rašė Volteras, — pasiūsti visus jansenistus į jūrų dugną, pririšus kiekvienam iš jų ant kaklo po jėzuitą."

Svarbiausias Volterio ginklas

Svarbiausias Volterio ginklas kovoje prieš bažnyčią ir prieš visokią blogybę — kandus ir triuškinantis juokas. "Voltero juokas trenkė ir degino, kaip žaibas", — rašė A. I. Gercenas. Ir iš tikrųjų, visas Voltero gyvenimas buvo kaip elektros pritvinkęs audros debesys, iš kurio be paliovos viena po kitos smigo aštrios žaibų strėlės į feodalinę santvarką.

Nepermaldujamas kovotojas prieš bažnyčią, jau pasenęs ir visiškai paliejęs, Volteras, gudraus jėzuito kalbinamas, ir gyvenimą baigė prieštaravimuose: prieš mirtį atliko išpažintį. Vieno pažįstamo paklaustas, kodėl taip pasielgė, Volteras atsakė: "Niekas nepadarysi! Čia tokie papročiai. Su vilkais augi, vilku ir staugi. Jeigu aš gyvenčiau Gango pakrantėje, man reikėtų mirti nusitvėrus karvės uodegos".

Vis dėlto kunigai atsisakė Volterą bažnytiškai palaidoti. Negana to, katalikų bažnyčia ir dabar tebešmeižia Volterą ir nors tokiu būdu stengiasi "atsigriebti" prieš vieną didžiausių ir pavojingiausių savo priešų.

O iš tikrųjų bažnyčia neturėtų niršti prieš Volterą. Juk galima sakyti, kad Volterą pagimdė ne kas kita, kaip pati bažnyčia: nebūtų buvusios tokios fanatiškos, tokios žiaurios kryžiaus karų rengėjos ir inkvizicinės bažnyčios, nebūtų buvę nė tokio bažnyčios pliekėjo Voltero.

SUV. NUTARIMŲ VYKDYMAS

(Tęsinys iš 50-to puslapio)

sirūpinta ir sudarytos specialios komisijos medžiagos rinkimui. O laikas bėga. Tuoju išengsime į 1959 metus. Jeigu nebus greitai visur subrusta, vargiai mes pajėgsime tokią istoriją matyti mūsų Draugijos 1960 metų leidiniu.

Pittsburgho suvažiavimas rimtai pažvelgė į visų Amerikos lietuvių viltis ir troškimus užmegsti tampresnius ryšius su savo senąja tėvyne — Lietuva. Pirmutinis žygis — pasiuntimas Tarybų Lietuvon delegacijos, paieškojimas būdų ir formų kultūriniam su Lietuva bendradarbiavimui. Iš Centro Komiteto pusės šis tas jau yra padaryta. Jau teirautasi apie tokios delegacijos pasiuntimo galimybes. Tačiau tenka pabrėžti, kad veikiausia mažai kas tuo reikalu bus galima konkrečiai padaryti iki pavasario. Antra, labai daug kas priklausys nuo tarptautinių santykių raidos — nuo to, kaip su Lietuva susisiekimo galimybės vystysis ateinančiais mėnesiais, kaip plėtosis tarpe Jungtinių Valstijų ir Tarybų Sąjungos kultūrinio bendradarbiavimo reikalai. Vilčių mes turime daug ir gražių, bet ne nuo mūsų vienų norų ir troškimų visa tai priklausos.

PIRMOSIOS DIENOS AMERIKOJE

(Tęsinys iš 54-to pusl.)

Pradėjus traukiniui link Bostono judėti, galvojau:

— Gudbai, Našve! Bandysiu tave aplankyti dažnokai, bet labai abejoju, ar teks man vaikščioti tais keliais ir keleliais, kuriais vaikščiojau.

Mane viliojo didmiestis, mane traukė spaustuvės dažų ir dulkių kvapas, kurio tuomet iš tikrųjų dar nebuvo pažinęs.

Visa tai atsitiko prieš 45 metus, bet rodosi, jog buvo tik vakar.

Po to Našvę daug kartų buvau aplankęs: pora kartų buvau nuvykęs su M. Petrausko operečių gastrolėmis, vėliau keletą kartų teko sakyti Našvėje prakalbas. Kai tik proga pasitaiko, nuvykstu ten aplankyti savo giminių ir draugų. Ir kiekvieną kartą, pasiekęs Našvę, sustoju ties jau visiškai nusenusi namu, kur buvo prasidėjęs mano gyvenimas Amerikoje, ir giliai susimąstau.

AMERIKOS LIETUVIS — DAILININKAS

(Tesinys iš 51-mo ptsl.)

prie pasaulinės parodos pastatų dekoravimo
Flushinge, New Yorke.

Tuo tarpu jo garsas, kaip dailininko, pradėjo plisti. Jis buvo kviečiamas į visas nacionalinio masto parodas ir jo kūriniai pradėjo pasiekti ir užsienį. Jis buvo pakviestas dėstyti tapybą Yale universitete, New Yorko universitete, Kalifornijoje, Brooklyno kolegijoje ir t.t. Jo kūriniai randasi pastoviuose rinkiniuose sekamuose muziejuose: Whitney, Philadelphijos, Toledo, Nebraskos, Yale. Jis turėjo 12 individualinių parodų New Yorke, ir jo kūriniai buvo išstatyti grupinėse parodose Italijoje, Francūzijoje, Japonijoje ir eilėje kitų kraštų.

Jis dabar skaitomas vienu vadovaujančių Amerikos abstraktiniai-ekspresionistinių dailininkų.

Lietuvai

Kokia Tu graži, šalele mano,
Kaip Tu mylima ir artima!
Nėra žodžio man pasaulyje gražesnio
Už tą paprastą žodelį — Lietuva.

Tu kaip tyras gintarėlis jūroj,
Kaip linksmutė vyturio daina,
Kaip skaisčioji aušrinė padangėj,
Kaip ryto rasa balzgana.

Nėra krašto už tave brangesnio
Ir mielesnio širdžiai, oi, nėra!
Tau visas savas svajas paskyriau,
Neapleist tavęs, prisiekiau, niekada.

Tad gyvuok, klestėk, Lietuva brangi!
Niekad Tu dar nebuvai tokia graži,
Kaip dabar, kada galingai augi
Tarp tautų draugingame būry.

GRAŽINA MIZARAITĖ

Alytus

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION

Of Šviesa published Quarterly at
Jamaica, N. Y., for October 1, 1958.

1. The names and addresses of
the publisher, editor, managing
editor, and business manager are:

Publisher American Lithuanian
Workers Literary Ass'n, 110-12 At-
lantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Editor, Anthony Bimba, 110-12 At-
lantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.
Managing Editor, Anthony Bimba,
110-12 Atlantic Ave., Richmond
Hill, N. Y.

Business Manager, Klements Ben
Deps, 110-12 Atlantic Ave., Rich-
mond Hill 19, N. Y.

2. The owner is: (If owned by a
corporation, its name and address
must be stated and also imme-

diately thereunder the names and
addresses of stockholders owning or
holding 1 percent or more of total
amount of stock. If not owned by a
corporation, the names and address-
es of the individual owners must
be given. If owned by a partnership
or other unincorporated firm, its
name and address, as well as that
of each individual member, must be
given.)

American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlan-
tic Avenue, Richmond Hill 19, N. Y.

3. The known bondholders, mort-
gagees, and other security holders
owning or holding 1 percent or
more of total amount of bonds,
mortgages, or other securities are:
(If there are none, so state.) None.

4. Paragraph 2 and 3 include, in
cases where the stockholder or se-
curity holder appears upon the
books of the company as trustee or
in any other fiduciary relation, the
name of the person or corporation
for whom such trustee is acting;
also the statements in the two pa-
ragraphs show the affiant's full
knowledge and belief as to the cir-

cumstances and conditions under
which stockholders and security
holders who do not appear upon
the books of the company as trust-
tees, hold stock and securities in a
capacity other than of a bona fide
owner.

5. The average number of copies
of each issue of this publication
sold or distributed, through the
mails or otherwise to paid sub-
scribers during the 12 months pre-
ceding the date shown above was:
(This information is required from
daily, weekly, semiweekly, and tri-
weekly newspapers only.)

Klements Ben Deps, Bus. Mgr.-
Secy. Sworn to and subscribed be-
fore me this 29th day of Septem-
ber, 1958.

(SEAL)

LILLIAN BELTE
Notary Public, State of New York

N.o 24-0235050

Qualified in Kings County
Certificates filed with
Queens County Clerk.
Term Expires March 30, 1959.